

SZEMLE

M. I. MATUSZEVICS: SZOVREMENNIJ RUSSZKIJ JAZIK. FONETYIKA
(Izd-vo „Proszvescsenyije”, M., 1976.)

Nemrég újabb értékes kötettel bővült a „Szovremennij russzkij jazik” sorozat Margarita Ivanovna Matuszevics jóvoltából. A leningrádi fonológiai iskola egyik reprezentáns képviselője segédkönyv formájában bocsátotta közre a Leningrádi Állami Egyetemen tartott fonetika-előadásai „kikristályosodott” anyagát, ami több, mint 20 éves oktató és tudományos munkája összefoglalását is jelenti többé-kevésbé.

Ennek a könyvnek több oknál fogva is el kellene jutnia minden hazai orosz-tanárhoz:

a) mert az utóbbi 15–20 évben a fonetika változott a legtöbbet a leíró nyelvtan ágazatai közül – elsősorban a modern elektro-akusztikai eszközöknek a fonetikai leírásba, kutatásba való bevonásával;

b) mert az experimentális fonetika tudományos megalapozottságú, hiteles eredményeinek az egész sorát tartalmazza Matuszevics könyve;

c) mert nálunk a Scserba fonetikai és fonológiai tanításait hűen követő és folytató leningrádi fonológiai iskola méltánytalanul háttérbe szorult nálunk is sokáig, s egyedül az – experimentális fonetika valamint a szocio-lingvisztika fonetikai vonatkozásait gyakran negligáló – moszkvai fonológiai iskola tanai találtak nálunk általában követőkre és propagálókra a felsőoktatási intézményekben éppúgy, mint másutt.

Matuszevics a könyvét volt tanítója, L. V. Scserba emlékének szenteli, ami önmagában is nemes gesztus.

A hazai általános és középiskolai oroszoktatási gyakorlat számára azonban sokkal fontosabb tény, hogy a könyvben egy sor olyan égető probléma tudományos igényű kifejtésére és megvilágítására kerül sor, ami a hazai gyakorlatban is ellentmondásosan, felemás módon kerül interpretálásra, megoldásra – néha szubjektívizmusra alapozva, az objektív nyelvi tények negligálásával.

A szegmentális elemek (magánhangzók, mássalhangzók; és ezek kapcsolódásai (mellett a fonetika vizsgálódási körébe sorolja a szerző a szótagot és a szótagolást is, a szupraszegmentális elemeknél pedig a hangsúlyt és a hanglejtést tárgyalja Matuszevics, az utóbbit azonban – Je. A. Brizgunovával ellentétben – nem nevezi intonációnak, hanem „mologyiká”-ról beszél, amit a beszéd egyik szupraszegmentális sajátosságának tekint (241. lap.)

A leningrádi fonológiai iskola álláspontjához híven a szerző 6 magánhangzófonémáról beszél – beszámítva a vitatott „jeri”-t is.

Amíg R. I. Avanyeszov, A. N. Gvozgyev és mások az ortoépiában fejtik ki nézetüket az ejtésstílusról, addig Matuszevics – Scserba munkáira támaszkodva – a fonetikában különböztet meg két (!) ún. fonetikai ejtésstílust (10–14. lap): a „teljes”-t (= „polnij sztyil”) és a társalgásit (= „razgovornij sztyil”) – ellentétben az Avanyeszovnál megfigyelhető 3 ejtésstílussal.

Az évtizedek óta vitatott „i-zés” („ikanyje”) terjedésének tényét Matuszevics akceptálja, s ezt is ajánlja a „pjatnó” ill. „petüh” típusú szavak ejtésében (47. és 103. lap.)

Jó néhány orosz tanár tudatában helytelen elképzelés él a „scs” betű helyén ejtendő fonémát illetően, de Matuszevics könyve ezt is a helyére teszi (139–143. lap), miközben érinti a „scs” betű helyén ejtett fonéma mono- ill. bifonematikus mivoltának a kérdését is.

Matuszevics könyvét az orosz fonetika kardinális kérdéseinek igényes, színvonalas, körültekintő kifejtése jellemzi, s úgy vitatkozik, hogy – korrekt módon – felvontatja a vitapartner érveit is. Nem foglal állást olyan kérdésekben, amiknek az érdemi kidolgozása még az elkövetkező évek feladata. A lapok alján és a fejezetek végén található gazdag bibliográfiai utalások egyértelműen arra engednek következtetni, hogy a szerző minden olyan jelentősebb művet ismer, ami az orosz fonetika lényeges kérdéseivel kapcsolatos – Baudouin de Courtenay műveitől egészen a magyar Péter Mihályig.

Dr. Hajzer Lajos
Pécs

SZABOLCS-SZATMÁR MEGYEI FÖLDRAJZI OLVASÓKÖNYV

Szerkesztette: dr. Frisnyák Sándor

A könyv 1975-ben jelent meg. Ajánljuk elsősorban a földrajtanitással foglalkozó pedagógusoknak.

A kötet megjelenését anyagilag támogatta, a kiadást magára vállaló megyei Tanács V. B. Művelődésügyi Osztálya.

A kötet megjelenése beleillik a földrajz iskolai anyagának korszerűsítése törekvéseibe.

A földrajzi olvasókönyv 206 oldalon mutatja be a nyírség természeti, gazdasági, településföldrajzi és néprajzi adottságait, valamint a felszabadulás óta bekövetkezett változásokat. Elénk tárja a felszín alakulását, vízrendszerét, talaj és kőzetfelépítését, éghajlatát, felsorolja – számszerűségében is imponáló – a nyílvántartott védett területeket és természeti ritkaságokat. Gazdasági életéből elsősorban a dinamikusan fejlődő ipart és mezőgazdaságot elemzi. A mezőgazdasági ágazatok közül az egyre nagyobb jelentőségű alma-, burgonya-, dohány- és szilvatermelést tárja elénk, mint a megye mezőgazdasági arculatának legfontosabb alakító és a jövőben mindinkább meghatározó tényezőit.

A következő fejezet a megye településhálózatának változásait, történelmi fejlődését, jelen állapotát mutatja be. A Nyírség társadalmi, gazdasági elmaradottságát jól tükrözi az, hogy a felszabadulás előtt csak egy városi települése volt az egész megyének. Nyíregyháza. Szocialista építőmunkánk eredményei teremtték meg a gazdasági feltételeket a városfejlődéshez, amelynek eredményei jól tükröződnek Szabolcs-Szatmár megyében is.

A nagyobb települések közül három, városi rangot kapott az elmúlt évtizedben, ezek: Mátészalka 1969-ben, Kiszvárd 1970-ben, Nyírbátor 1973-ban. Ugyancsak az intenzív fejlődés eredménye, hogy 12 népes település nagyközségi rangra emelkedett. Így vált alkalmassá a megye város, illetve településhálózata a további

gazdasági, társadalmi és kulturális felemelkedésre.

A legutolsó fejezetben a „Változó tájak” címen a megye – elsősorban természetföldrajzilag – jellemző tájait, tájszépségeit, az elmúlt évtizedekben történt változásait olvashatjuk. Felelevenedik a Rétköz földrajzi képe, a Szatmár-Beregi síkság változásai, a tarpai Nagyhegy vulkánjának szépsége, az Ecsedi láp alakulása, formálása, de látjuk a Nyírség néhány tavának életrekelését is. Itt olvashatunk az 1970-es Tisza-völgyi árvízről, amely a legnagyobb katasztrófát – országosan is – a Szamos völgyében okozta, ahol 40 község esett áldozatul és közel 40 ezer ember vált hajléktalanná. A hatalmas pusztítás után, szocialista társadalmunk emberi és anyagi összefogásával a rombadőlt lakások döntő többségét a tél beálltaig helyreállította, így hajlék nélkül senki sem maradt.

A könyv elolvasása tanulságos és szórakoztató jellege mellett, feltárja a Nyírség sok – eddig talán ismeretlen – értékét, eredményét, szépségét.

A borítólapon szerzője is dicséretet érdemel, aki egy igazi, jellegzetes nyírségi tájat, a maga hangulatával varázsolta a könyv borítójára.

DR. BAGDI SÁNDOR
Szeged

A PÁLYAVÁLASZTÁSI DÖNTÉS ELŐKÉSZÍTÉSE

A „Pszichológia – nevelőknek” sorozat kiadványaként, az általános iskolai nevelők tudatosabb pályairányító munkájához nyújt jelentős segítséget *Dr. Völgyesy Pál* kandidátusi értekezésének tudományos ismeretterjesztő formában történt megjelentetése.

Köztudott, hogy a pályaválasztási tanácsadó tevékenység ma még nem tölti be az iskola falai között – sajnálatosan azon kívül sem – azt a szerepet, melyet társadalmi jelentőségénél fogva megérdemelne.

A szerző elsősorban pszichológiai aspektusból közelíti meg a pályaválasztás elméleti és gyakorlati problémáit, figyelembe véve a gyermeki személyiségfejlődés törvényszerűségeit és a pályaválasztási döntés társadalmi igényeit.

Az általános iskolára épülő pályaválasztási tanácsadás rendszere több tényezőtől függően funkcionál eredményesen, melyek közül a szerző kiemeli az életkor, a szociális tényezők és a személyiségfejlesztés, a munkára nevelés szerepét. Történeti visszatekintésében helyesen tárja fel a társadalmi-politikai és gazdasági fejlettség, valamint a pályaválasztás összefüggéseit, jelezve a hazai pályaválasztási tanácsadás terén elért gyakorlati-szervezeti és elméleti eredményeket, de túlzottnak tűnik az a megállapítása, hogy „az elméleti és gyakorlati munka hatására kialakult napjaink tanácsadó gyakorlata”.

Iskolarendszerünkben a pályaválasztás és az ezzel kapcsolatos pszichológiai kutatások kiindulópontja és meghatározója az a tény, hogy a tanulók 14. életévükben pályaválasztási döntés kényszerre előtt állnak. E problémakört gazdag szakirodalmi elemzéssel vizsgálja a szerző, helyesen kiemelve a pályaeorientációs tevékenység fontosságát és ennek eredményeként – a választó személyiségének legjobban megfelelő – pályaválasztást, amely feltételezi a társadalmilag kívánatos értékrendszer kialakulását is.

A személyiségfejlődés dialektikáját figyelembe véve – a metodikai megismerhetőség igényével –, a személyiségkép és a pályaválasztási döntés szempontjából leglényegesebb személyiségjegyeket az alábbi rendszer szerint csoportosítja és részleteiben vizsgálja a szerző:

1. a magatartás általános összetevői;
2. a társadalomhoz, csoporthoz fűződő viszony által meghatározott magatartás összetevői;
3. az énkifejtés realitásszintjét meghatározó tényezők.

Az így kialakított modell vizsgálati eredményeit a pályaválasztás olyan jellemző indexcival veti egybe, mint a pályaeorientáció, a pályaismeret, a választott pálya és az egyéni jellemzők közötti megfelelés mértéke, valamint a pályamegvalósítási igény fejlettségi szintje. A felvázolt modell alapvető jellemzője „a gyakorlati pályaválasztási tevékenység során történő alkalmazhatóság”.

A problémátörténeti áttekintésre és ehhez kapcsolódó személyiségközpontú elméleti megalkotásra épülnek a további fejezetek, melyek a pályaválasztási döntés kialakulását befolyásoló módszereket és a komplex pályaválasztási előkészítés kísérleti leírását, eredményeinek ismertetését tartalmazzák.

Feltétlenül indokolt mind a pályaválasztási előkészítés, mind a tanácsadás szempontjából annak a módszertani elvnek a kiemelése, hogy „olyan módszereket kell elsősorban alkalmazni, amelyek elcsendő mértékben képesek differenciálni az egyéni tulajdonságokat a személyiségstruktúrán belül, valamint az egyes személyek között, nemcsak pillanatnyi állapotukban, hanem fejlődésükben is” (38. o.).

A longitudinális elvnek érvényesítésével – jelezve a gyakorlati felhasználhatóság problémáit is – a szerző meghatározza a pályaválasztási döntés iskolai gyakorlatának módszertani elveit és konkrét módszereit, melyek alkalmasak a pályaválasztás általános jellemzőinek megismerésére, a társadalmi struktúra szabályozó szerepének valamint az önismeret, az intelligenciaszint és a személyiség dinamikus tulajdonságainak vizsgálatára. Továbbá foglalkozik a munkatevékenységgel kapcsolatos módszertani jellemzők és a döntésbefolyásolás módszereivel, melyek alkalmazhatóságának kísérleti bizonyítására is vállalkozott a szerző.

A komplex pályaválasztási előkészítés kísérleti vizsgálata során a kiválasztott tanulócsoportok jellemzőiből kiindulva nyomon kíséri a pályaválasztási jellemzők és a tipikus személyiségjegyek, valamint a megvizsgált pályaválasztási és személyiségfaktorok közötti kapcsolatokat változásait a vizsgált korcsoportban.

Meg kell jegyezni, hogy a szerző által alkalmazott komplex vizsgálati eljárások nem alkalmazhatók a pályaválasztás pszichológiájában kevésbé járatos pedagógus munkájába, ugyanakkor a vizsgálatok eredményeinek értékelése és a szerző ebből adódó következtetései hasznos szempontokat nyújtanak a pedagógus olvasó számára pályaeorientációs munkájához.

(Tankönyvkiadó, Budapest, 1976.)

Dr. Riesz Béla